

Universitäts- und Landesbibliothek Tirol

**Bibliotheca Mvndi Vincentii Bvrgvndi, Ex Ordine
Prædicatorvm Venerabilis Episcopi Bellovacensis,
Specvlvm Qvadrvplex, Natvrale, Doctrinale, Morale,
Historiale**

In quo totius naturæ Historia, omnium scientiarum Encyclopædia, moralis
Philosophiæ Thesavrvs ...

Vinzenz <von Beauvais>

1624

Prologus

[urn:nbn:at:at-ubi:2-5714](#)

OPVS PRÆCLARVM,
SPECVLVM MAIVS
NVNCVPATVM,
IN SPECVLVM NATVRALE, DOCTRINALE,
MORALE, ET HISTORIALE QVADRIPARTITVM,
VINCENTII PRÆSVLIS,
INCHOAT NVMINE FOELICITATIS;
AC PRIMO IN EAS PARTES

Generalis Prologus,

Decausa suscepiti operis, & eius materia.

C A P. I.



VONIAM multitudo libitorum . & temporis breuitas, memorie quoque labilitas, non patiuntur cuncta, qua scripta sunt, pariter animo comprehendendi. Mihi omnium fratum minimo plurimorum libros assidue revoluenter, ac longo tempore studiose legenti, viuum est tandem (accedente etiam maiorum meorum consilio) quosdam flores pro modulo ingenii mei electos, ex omnibus ferè quos legere potui, sive nostrorum, idest, Catholicorum Doctorum, sive Gentilium, scilicet Philosophorum & Poetarum, & ex virisque Historicorum in unum corpus voluminis quodam compendio & ordine summatis redigere. Ex his dumtaxat, præcipue, quæ pertinere videntur, vel ad fidei nostræ dogmatis astrictiōnem, vel ad morum instructionem, sive ad extitandam charitatis deuotionem, aut diuinarum scripturarum mysticam expositionem, vel ad ipsius veritatis manifestam aut symbolicam declarationem; ut & studio meo quasi modum quendam imponens curiositati meæ; cæterorumque nonnullorum fortitan mei similiū (quorum studiū & labor est plurimos legere, eorumque flores excerpere) per hoc unum grande opus, vt cumque satisfaciat, & laboris mei fructum poscentibus non negarem. Siquidem faciendo plures libros nullus est finis, & curiosi lectoris non satiatur oculus visu, nec auris impletur auditu. Ad istud ipsum prouocauit me plurimum falsitas, vel ambiguitas quaterniorum, in quibus auctoritates Sacerdotum adeo plerumque mendiciter à scriptoribus, vel notariis intitulabantur cum scribantur, ut quæ esset sententia, vel cuius auctoris esset omnino nesciretur. Dum, verbi gratia; quæ Augustini, vel Hieronymi erat, ascribebaritur Ambroſio, vel Gregorio, vel Iudeo, vel econtra. Aut verborum aliqua parte dempta, vel addita, vel mutata, sensus auctoris corrumpebatur; sic & de dictis Philosophorum, aut Poetarum; sic de narrationibus Historicorum siebat, dum unius nomen pro alio sumebatur, vel dictorum veritas simpliciter euertebatur.

*Ratio prima
operis.*

SPEC. NATVRALE.

Iterum aliacausa.

C A P. II.

Videbam præterea, iuxta Danielis Prophetiam, temporibus nostris non tantummodo sæcularium litterarum, verum etiam diuinarum scripturarum ubique multiplicatam esse scientiam. Omnesque, præcipue fratres nostros, assidue factorum librorum historicis ac mysticis expositionibus, insuper & obscurioribus questionibus enodandis insistere. Inter hæc autem historias ecclesiasticas (quarum lacte pascebatur antiquorum simplicitas) quodammodo viluisse, & in neglectum venisse; cum tamen non solum utique voluptatis ac recreationis spiritum, verum etiam ædificationis platum in se contineant. Eo quod primum quandam Ecclesiæ nascentis infantiam in Apostolis deserbebant, quos ipse dominus tanquam mater filios, & tanquam gallina pullos sub alatum suarum delicijs educauit & fonsit. Deinde vero eandem spiritus otis sui virtute induxit, & quasi iam in robustiorem ætatem prouectam, non solum in ipsis Apostolis sed etiam in cæteris martyribus eorum sequacibus, per duodecim persecutionum tempora tribulationibus exposuit, eiusque patientiam in illis exercuit. Post hæc autem consummata victoria, scilicet, prædictorum Sanctorum, iamque pace per Constantium Ecclesiæ redditæ, pullulantibus iterum diversis heresisibus, videlicet, Ariana, Nonatiana, Pelagiana, & cæteris. Sicque ad tediua bella ipsam Ecclesiæ prouocantibus; ut quam gladius non vicerat, verborum fallacia subuerteret. Ipos itidem hereticos per doctores suos catholicos, videlicet, Athanasium, Hilarius, Basilium, Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, & cæteros, verbis & scriptis constanter reuicit, ciusque sapientiam, ac si iam perfecitæ ætatis esset, in eis exauit & elimauit. Denique post huiusmodi triumphos Ecclesia quasi iam emerita in pace quietuit, dum in sanctis Confessoribus, Anachoritis, & Monachis in Aegypto & Syria cæterisque locis orbis philosophantibus, ad celestem & contemplatiū vitam ascendit, simulque conuersationem ducentis angelicam, infinita bene vivendi uberrima exempla reliquit. Hæc & alia plurima in illis historicis vicia simul, & dele stabilia certens, plurimosque fratribus nostrorum huicmodi rerum ignatos conspiciens, ipsas etiam sicut, & cætera de diversis auctoribus diligenter excerpendo collegi, atque ad certum ordinem temporum cuncta redigi.

*Ratio se-
cunda.*

*Infantia Et-
clesia.*

*Eras prece-
sæ Ecclesiæ.*

*Bella cius
& triūphi.*

*Quiesce-
cæterum
poræ.*

A

De

De modo agendi & titulo Libri.

C A P. III.

CVM autem apud me sollicitè, ac studiosè inquietum: quoniam modo, vel ordine cuncta in unum corpus aptius compingerem, cernens, quod si diuersorum sententias ad eandem materiam pertinentes (ut fieri solet) per singulos titulos annotare. Verbi gratia, sub uno titulo sententias & exempla de Charitate, sub alio de Castitate, & sic de ceteris virtutibus, & vitijs sigillatim tractando procederem, totam utique rerū naturā (quam nihilominus describere diligenter disposui) necessariò ab hoc opere non excluderem, necnon & ordinem totius historiæ nō parum vtilitatis, & pulchritudinis habentem, omnino confunderem, & euerterem. Consideratis omnibus, copientiorem procedendi modum nullatenus reperi, quam istum, quē p̄t cunctis elegi, videlicet, Ut iuxta ordinē sacrae Scripturæ, primò de Creatore, postea de creaturis, postea quoque de lapsi & reparatione hominis, deinde verò de rebus gestis iuxta seriem temporum suorum ordinatè differerem. In fine verò totius operis singulas eius particulas ad idem pertinentes per singulas materias quibusdam titulis & notulis concordarem. Denique quoniam (ut superius dictū est) ex diuersis auctoribus hoc opus contextum est, ut sciat quid cuius sit, singulorum dictis eorum nominis annotavi, ac ne facile transponerentur de locis proprijs, nequaquam in margine, sicut fit in Psalterio glossato, & epistolis Pauli, & in sententijs, sed interlineras ipsas (sicut fecit Gratianus in compilatione canonum) ea inserui.

Interdum etiam ea quæ ipsa, vel à maioribus meis, scilicet modernis doctoribus, didici, vel in quorundam scriptis notabilia repperi, nomine meo, id est auctoris intitulauit. Illud autem lectorem non lateat, nonnulla in hoc opere, maximè quæ de gestis sanctorum Martyrum, & Confessorum, non ita penitus abbreviata esse, ut volui, quia nimis alijs quoque studijs per obedientiam, interdum occupari & intentus, non omnia manu propria, sed pleraque per manus notariorum abbreviavai, ut potui. Verumtamen hoc nihilominus attendat, quod nimis abbreviata narratio legenti, vel audiensi minus sapiat.

Ut autem huius operis partes singulæ lectori faciliter elucescant, ipsum totumopus per libros, & per capita distingue volui, quod & Speculum maius appellari decreui. Speculum quidē, eo quod quicquid ferè speculatione, id est, admiratione vel imitatione dignum est, ex his quæ in mundo visibili & inuisibili ab initio usque ad finem facta, vel dicta sunt, siue etiam adhuc futura sunt, ex innumerabilibus fere libris colligere potui, in uno hoc breuiter continetur. Maius autem ad differentiam parui libelli iamendum editi, cuius titulus est Speculum, vel imago mundi, in quo, scilicet huius mundi sensibilis dispositio, & ornatus paucis verbis describitur.

De vtilitate operis & Apologia auctoris.

C A P. IIII.

ITaque cū hoc agerem non ignorans plerosque longitudines voluminis postmodum, cum iam perfectum fore, nimium abhorrete, sciens tamen vtilitatem, nolui penitus ab opere cæpto desistere, donec illud (iuvante Deo) ad finem producerem. Cettus sum enim, & confido in domino, hoc ipsum opus non solū mihi, sed omni studiosè legenti non parum vtilitatis afferte, non solum ad Deum per se, & creaturas visibles & inuisibiles cognoscendum, ac per hoc diligendum, & cor suum in deuotione charitatis multorum doctorum ignitis sententijs & exemplis excitandum, verū ad prædicandum, ad legendū, ad disputandum, ad soluendum, necnō & generaliter ad unumquēque ferendū, & genus artis cuiuslibet clare explicandum. Porro ne quis in hoc opere, vel de nouitate, vel de

A nimia prolixitate me aestimet arguendum, quoniam hoc ipsum opus nouū quidē est simul & antiquū, breve quoque pariter & prolixum. Antiquū certè auctoritate & materia. Nouū verò partiū compilatione, & earum aggregatione. Breue quoq; propriet multorum dictorum in breve perscritionem. Longū nihilominus propter immensam materię multitudinem. Deniq; si pauca ex ipsis minimis particularibus voluminibus ex quorum flosculis, hoc ipsum opus vniuersale contextum est precio compararem, aut scribi facrem, (quorum tamen magnitudo forsitan huic operi, vel maiori parti per æquiparantiā respondere posset; Verbi gratia ex philosophis, Aristotelem de animalibus. Auicennā de medicina, Plinium de historia naturali, vel ex ludæis Iosephum, ex nostris autem Augustinū de ciuitate Dei, vel super Psalmiū, vel super Ioannem, Moralia quoque beati Gregorij, vel aliquē hujusmodi) nullus esset fortassis, quia queret, nemoque reprehenderet; & tamē cum habeat hæc omnia, ne dicam tertiam, vel quartam, immo nec saltem decimam, aut vicesimam partē eorū vtilium quæ in hoc opere continentur in scriptis possiderem, aut tenerem. Nam & ex ipsis certè libris, quos etiā facti doctores, olim in exponendis scripturis, aut in refellendis hereticis, siue quibuslibet alijs emergentibus causis vtiliter ediderūt, dū quisquā à quoquā legitur, plerumq; vix in tribus, aut quatuor, vel quinque capitulis sententia notabilis ad proficendū in publico sermone, siue etiam in lectione, vel disputatione reperitur. Quāto minus ergo nunc arguēdus videor, quia multorum librorum florem quendam, siue medullam in unū volumen cōpēgi: itetumque sub certis titulis ordine cōgruo redigi. Non autē hoc dico sanctorū patrū, vel etiā ceterorū auctoriū veterū scriptis præsūptuosè derogādo: meumq; iactātē & inaniter extollendo: præsertim cum hoc ipsum opus, utique meū simpliciter nō sit, sed illorū potius, ex quorū dictis ferè totum illud contexui. Nam ex meo ingenio pauca, & quasi nulla addidi. Istorū igitur est auctoritate, meū autē sola partium ordinatione. Nec ignoro me non omnia, quæ scripta sunt inuenisse, vel legere potuisse. Nec me profiteor, etiam ex his quæ legere potui, cuncta quæ ibi notabilia sunt expressissime, alioquin in immensum volumen oportet extendi. Sed de bonis, ut arbitror, meliora: vel certè de meliortibus, nonnulla collegi.

Apologia de regnis & bellis huic operi insertis.

C A P. V.

VT autem vtilitas operis plenius innotescat, taceo de virtutibus, & vitijs, & sacramentis, & ceteris huiusmodi, quæ ad edificationem morum, ac fideli euidētius pertinēt, & quorum vtilitates per se patent. Etiam ea quæ minoris hic vtilitatis, immo quasi superflua penitus esse videtur (ut sunt ea quæ de regnis & bellis, ac ceteris huiusmodi enarrantur) attentius consideranti, vtilia satis esse probantur. Nā, & historiæ non solum gentilium, sed ecclesiasticæ, & etiam euangelicæ, secundum Imperatorū, & regū tempora describūtur. Lucas nāque cum incarnationis Dominiæ historiam texeret, in ipso Euāgeliū sui principio, de Herode Rege, & post pauca, de Cesare Augusto mentionem fecit: ut illa quæ minus nota erat hominibus, ab his quæ pene apud omnes fama celebri ferebatur, confirmarentur, & roborarentur. Ille quippe res gestæ (ut dicit Hugo Floriacensis) quæ nulla regum, ac temporum certitudine commendantur, non pro historia recipiuntur. Valet igitur in hoc opere successionis temporū, & annorū Regū, & Imperatorum, necnō Romanorū Pontificum annoratio breuis. Nec solum ad præsentis historiæ, verum etiam ad cuiuslibet alterius nomen Imperatoris, vel Papæ, vel Regis sub quo gesta sit, habentis confirmationem & elucidationem: vi scilicet, si dubiteret de tempore hoc, ad catalogum regū illius terræ, in qua res illa gesta referruntur, recurrī possit,

Authoris vox sapientia in his libris quid significat.

Ratione nominis horum librorum.

Opus non antiquum, breve, longum.

possit, ibique reperiatur quo tempore Rex ille regna. A ueritatem, ac per hoc etiam quo tempore illa gesta sit.

Verumtamen, quia de annorum numero, multa est in historijs dissonantia, nulli teor. precisi, ac penitus adhærendum, maximeque numero Chronicarū. Sed ad tantum valet, ut sciat, non quo anno, sed quo tempore, vel sub quo Imperatore, quæque res annotata acciderit. Cæterum ex bellis famosis usque-quaque per orbem intra diuersa regna commissis, antequam veniret Rex noster pacificus, qui locutus est pacem in plebem suam. Lector animaduertere poterit, quanto feruore pugnandum sit nobis contra spirituales hostes, pro salute nostra spirituali, & æterna gloria nobis promissa: cum illi quidem, ut pote infideles, huius salutis, & gloriae ignari, ac penitus exortes, tam acriter dimicauerunt pro salute temporali tantum, & gloria momentanea, vel adipiscenda, vel tuenda. Ex cæde quoque hominum in eisdem prælijs innumerabili perpetrata, licet aduertere seueritatem Dei in reprobos: quos quasi pecora vilia inutiles, vel abiectos reputans, peccatis eorum exigentibus, tot eorum milia, tanquam innumerabiles multitudines, in singulis fere bellis, per manus hostium interire, simulq; in anima, & corpore passim perire permisit. Econtra vero bonitatem ipsius, & clementiam in electos, pro quibus ipsemet in fine temporum Rex Israel, mutato habitu suo, ne agnosceretur ab hostibus, id est, forma serui suscepit, armis nostræ mortalitatis indutus, ut quod infirmum est Deo, fortius esset hominibus, in campum certaminis huius mundi, potestates contrarias debellatus, aduenit, & ut nos ab utraq; morte misericorditer liberaret, usque ad proprij sanguinis effusionē multiplicē & copiosā, insuper, & usque ad mortē ignominiosā, tam fortiter agonizauit & vicit.

Apologia de natura rerum & historia temporum.

C A P. VI.

Porro ipsam rerum naturam, quam diligentius ut potui, descripsi, nullus (ut aestimo) superfluum aut inutilē reputabit, qui in ipso creaturatum libro nobis ad legendum proposito, creatoris, gubernatoris, & conservatoris omnium Dei potentiam, sapientiam & bonitatem, ipsa veritate rationem illuminante, legite consueuerit. Nam (ut ait magnus ille Basilius) ab his qui veritatem intelligentes ex visibilibus inuisibilius reputant, in terra, & in aere, in aqua, & in celo, & in omnibus que cernuntur, benefactoris monumenta certissimacapiuntur. Sicque domino sensibus corū sugiter adhærente, nec peccatis tempus datur, nec inimico locus suggerendi contraria relinquitur. Accedit adhæc, & utilitas alia Doctribus & Prædictoribus, cunctisque scripturatum factarum expositoribus minime contemnda. Ut enim Augustinus dicit, rerum ignorantia facit obscuras figuratas locutiones, cum scilicet, ignoramus vel animalium, vel lapidum, vel herbarum naturam, alicunus similitudinis gratia. Numerorum quoque imprecisionia, multa facit in eis non intelligi myslisce posita.

Iam vero quanta est pulchritudo, etiam infima huius mundi, & quam grata rationis aspectui diligenter considerant, non solum modos & numeros, & ordines rerū, que per diuersas mūdi partes decentissimè, & ordinatissimè collocantur, verum etiam volumina temporum, que per decessiones, atque successiones eorum iugiter explicantur, & morte nascientium distinguuntur. Ego quidem, ut taceam de mundis corde, quorum est proprium videre Deum, & in ipso delectari. Ego inquam (ut verū fatear) licet peccator immundus, cuius nimium mens adhuc in fructibus carnis lux iacet, eiusdem sordibus obuoluta, quam tamens spirituali suavitate in mundi creatorem, ac rectorem afficior, quia ipsum maiori veneracione ac reuerentia prosequor, cum ipsius creaturæ magnitudinem simul, & pulchritudinem eiusque permanē-

tiam intineor. Ipsa namque mens, plerumque paululum à præfatis cogitationum & affectionum fecibus se erigens, & in speculationis lucem (ut potest) assurgens, quali de quodam eminenti loco totius mundi magnitudinem uno ictu considerat, infinita loca diuerlis creaturæ generibus repleta intrâ se continet. Acum quoque totius mundi, videlicet à principio, usque nunc, quodam aspectu nihilominus conspicit: ibique tempora omnia per diuersas generationum successiones rerum mutationes continet, quasi sub quadam linea comprehendit. Et inde, saltem intuita fidei, ad cogitandum utrumque Creatoris ipsius magnitudinem, pulchritudinem, atque perpetuitatem ascendit. Ipse namque mundus spacioſitatem locorum imitatur pro modulo suo Creatoris immensitatem. Varietate specierum ipsius pulchritudinem, prolixitate temporū eius æternitatem. Hæc autem ipsa temporis pulchritudo, quæ terum transiit ac successu petagit, historicā narratione cōprehendit, que ab initio mundi usque ad finē in hoc opere describitur plenissimè.

Mundus in quo imitatur creatorem.

Apologia de universitate scientiarum.

C A P. VII.

S I quis autem presumptionis me velit arguere, quod ego (non dicam in omni facultate vel arte, sed nec in una quidem satis edocitus) auctor sim etiam huic operi diuisiones omnium scientiarum & artium materialiæ & ordinem singularum, tam diligenter inserete, audiat iterum me non per modū auctoris, sed excerptoris ubique procedere, nec circa difficultates quarilibet artium enucleandas propositum meum instituisse. Sed leuia quædam & plana de singulis memoriæ & utilia sub breuitate quædam, ut cætera posuisse.

In quibus & si forsan aliqua fuerit, quæ nō multum expediatur sciire, quandoque tamen hæc ipsa turpe est ignorare. Et quia succendentibus facile de memoria elaborantur, mihi quidem visum est etiam horum memoriale quoddam compendiosum inter cætera, quæ hoc opere continentur, ordine congruo ponere; ad quod pro loco & tempore oportuno studiosi lectoris animus valeat recurrere. Ad hoc autem ipsū nostrorum studijs prouocatus sum, Isidori videlicet Hispalensis, & Hugonis, atque Richardi Parisiensis. Quorū primus in libro etymologiarum inter cætera de quibus agit, etiam de unaquaque scientia pauca breuiter tangit. Secundus in libro didascalicon scientiam generali et diuidit; singularumque materiam breviter describit. Et tertius (qui sic dicitur) in libro exceptionum idem facit:

Verum quoniam omnes hi de singulis transeundo breuissimè tangunt; hac de causa etiam ad libros Philosophorum diuerti, qui de his omnibus latius & diffusius agunt; indeque pauca notabilia breuiter excerpti, quæ prædictorum catholicorū dictis (ut potest) cōpetenter adieci. Accedit ad hoc, quod omnes artes diuinæ scientiæ, tanquam reginæ famulantur; unde & illæ quæ liberales vocantur, plerumque in assertione ecclesiastici dogmatis assumuntur. Hinc beatus Petrus Apostolus in Epistola quadam, itineratio Clemētis adiuncta, sic loquitur. Cum inquit ex animis scripturis integrum quis & firmam regulam suscepit veritatis, absurdum non erit, si aliquid etiam ex eruditione ac liberalibus studijs, quæ forte in pueritia attigit ad assertiōnem veri dogmatis conferat. Ita tamen ut ubi vera dicit, falsa & simulata declinet.

Arti famulatæ Thæologia.

Apologia de dilectis Philosophorū & Poetarum.

C A P. VIII.

N E quis autem redargendum me putet, eo quod multa de Gētiliū Philosophorū, scilicet Poetarū libris, nonnulla etiā de quibusdā apocryphis in hoc opere posuerim: alioquin & Apostolos redarguere poterit, qui ex utroque genere nonnulla in epistolis suis testimonia usurpauerunt. Nam, verbi gratia; Paulus in

1. Cor. 15.

Ad Tit. 1. 1.

Act. 17.

Aratus in
phanomenis.Epist. 8. 4. in
notio.† Voleatinus
iste commen-
taria scrip-
tit in Cice-
ronem ut
docet ex Se-
neca Eraf-
muis in illâ
Epistolam
84.
Gentilium
libri legen-
di.

Epistola ad Corinthios Menandri Comicis Senarium posuit, dicens. *Corrumptunt bonos mores colloquia mala.* Idem ad Titum scribens Epimenidis Poetæ versiculum inducit, dicens: *Cretenses semper mendaces, male bestia, ventres pigri.* Idem etiam apud Athenienses in Martis curia disputans Arati poetae testimonio vtitur, de Deo dicentis. *Ipsius enim & genus sumus.* Hinc beatus Hieronymus cuidam huiuscmodi calamniatori suo, videlicet magno oratori Romano per Epistolam sic respondit. *Quarisi, ait, cur in opusculis nostris seculari-
nus interdum litterarum exempla penamus, candorens-
que Ecclesia Ethnicorum sordibus polluamus; responsum
breuiter habeo; nonquam hac quereres, nispi Tullius
totum possiderer; si scripturas sanctas legeres, & eam
interpretates omisso.* † Volcatio euolueret. Nam & in Moyse, & in Prophetarum voluminibus, & epistolis Pauli, quedam de libris Gentilium assumpta sunt. In Deuteronomio quoque Domini voce præcipitur, mulieris captiuæ radenâns esse caput & supercilia, omnesque pilos & vngues corporis amputandos, & sic eam habendâ coniugio. Quid ergo mirum; si ego etiam sapiëtiam, propter eloquij venustatem & membrorum pulchritudinem de ancilla, atque captiuâ Israelitem facere cupio. Et si quid mortiferum est idolatria, vel voluptatis erroris & libidinum, præscindo & abrando; mixtusque purissimo corpori immaculatos de domino Sabaoth filios ex ea genero; haec Hieronymi sunt.

Ego quidem non ignoto Philosophos inter se multa dixisse contraria, maximè de rerum natura. Verbi gratia. Aerem quidam naturæ calidæ esse posuerunt, vt Aristoteles & Auicenna. Quidam vero gelidæ; vt Seneca. Venena quoque serpentum, quidam frigida esse dicunt, vt Isidorus: quidam vero calida; vt Auicenna. Sed quoniam in istis, & in alijs huiusmodi vtralibet pars contradictionis absque fidei nostræ periculo potest credi vel discredendi, Lectorem admoneo, ne forsitan abhorreat, si quas huiusmodi contrarietates sub diuersorum auctorum nominibus in plerisque locis huius operis insertas inueniat, præsertim cum ego iam professus sim in hoc opere me non tractatoris, sed excerptoris morem gerere. Ideoque non magnopere laborasse dicta Philosophorum ad concordiam redigere, sed quantum de unaquaque te quilibet eorum senserit, aut scripserit recitate; Lectoris arbitrio relinquendo cuius sententiaz potius debeat adhærente. Quia vero plerumque etiam Medici in medicinatum simplicium complexionibus, & qualitatum gradibus dissentire videntur. Sciendum est, quod secundum diuersitates regionum, etiam complexiones hominum & animalium cæterorumque terrænascientium variantur; ita vt aliqua eiusdem generis res alicubi sit antidotum, & alibi venenum. Nam, verbi gratia, papaver nigrum in medicorum libris venenum esse scribitur, quod tamen apud nos in cibum, assumitur. Sicut etiam extremitas caudæ Ceruiab Auicenna, & Razi venenum esse computatur, quod à regionis nostræ militibus constanter negatur.

Apologia de Apocryphis.

C A P. IX.

† Melius
medicus licet
M. S. At-
treb. S. Ve-
dashillegat
(militibus.)2. ad Tim.
1. 3.

Qvod autem superius dictum est de Gentilium libris, idem etiam dici potest de Apocryphis; cum enim neutri apud Christi Ecclesiam in auctoritate habeantur. Ex utrisque tamen (vt dictum est) quedam ab Apostolis in nouo testamento testimonia vñterpanuntur, verbi gratia de Magis Pharaonis loquens Paulus ad Timoth. ita scribit. *Quæadmodum Iannes & Mambres resistuerunt Moysi, ita & hi (scilicet hæretici) resistunt veritati.* Quæ utique Magotum nomina non inuenit Apostolus in diuinis libitis, sed Apocryphis, vt dicitur in glossâ, Iudas quoque in Canonica sua. de malis hominibus loquens, sic scribit. *Proprietatis de his au-
tem septimus ab Adam, Enoch, &c.* Quia tamen libri

A Enoch inter Apocrypha computantur?

Nec hoc dico, quod velim Apocryphis (quod nimis presumptionis esset) auctoritatem dare; sed quia licet (vt opinor) ea legere & etiam credere, quæ non sunt contra fidem Catholicam, licet non habeat veritatis certitudinem. Quædam enim reputantur Apocrypha, quia veritati aduersantur, vt sunt libri hæreticorum. Quædam vero, quia auctores eorum ignorantur, licet putam veritatem contineant, vt est Euangelium Nazareorum. Quædam etiam, quia de veritate eorum dubitatut, vt est liber de ortu & infanta beatæ Virginis Mariæ, & liber de infantia Saluatoris; liber quoque de Assumptione beatæ virginis. Quorum etiam primum Hieronymus ad petitionem Helliodori episcopi scripsit, prout ipse narratione de Joachim & Anna, & de ortu Virginis se quondam adhuc adolescentulum in quodam libello legisse meminit. Hæc ipsa tamen quæ scribit, nec vera, nec falsa esse assertit, sed tantummodo, siue vera, siue falsa sint, ea salua fide, ac sine periculo animæ, & credi, & legi posse ab his, qui credunt Deum hæc omnia facere potuisse. Sic & ego pauca illa de Apocryphis huic operi inserui, non vera vel falsa esse assertendo, sed tantum ea quæ legi simpliciter recitando, quæ salua fide possunt, & credi, & legi. Neque enim aliter à quoquam Christiano libri Apocryphi, siue etiam Philosophici, vel Poeticæ legendi sunt, nisi in mente iugiter seruando, quod dicit Apostolus: *Omnia probate, quod bonum est tenete.* Vnde Hieronymus contra Vigilantium, ita loquitur: *Operis inquam, & studij mei est multis legere, ut ex plurimis diuersos carpam flores. Non tam omnia probaturus, quam quæ bona sunt electurus.*

† Scholium. Vide de hac re *Institutiones Theologicas* Io. Vigerij. *De doctrinis & dogmatibus, & economiam Edesi lib. 10. fol. 58. & Gratianū a. 15. c. sancta Roman. cunis verba adducuntur infrac. 15.*

Apologia de modo excerptis de quibusdam
libris Aristotelis.

C A P. X.

E Go autem in hoc opere quotundam legentium animos refragari audio, quod nonnullos Aristotelis flosculos, præcipueque ex libris eiusdem Physicis & Mathematicis, (quos nequam, ego ipse excerptam, sed à quibusdam fratribus excerpta suscepseram,) non eodem pænitus verborum scheme, quo in originalibus suis iacent, sed ordine plerumque transposito; nonnonquam etiam mutata per paululum ipsorum verborum forma, manente tamen auctoris sententia, prout ipsa vel prolixitatis abbreviandæ, vel multitudinis in unum colligendæ, vel etiam obscuritatis explanandæ necessitas, exigebat, per diuersa capitula inserui.

Quidam etenim (vt cum stomacho loquar) tam fideles & cauti verborum obseruatores existunt, adeoque fideliter, ac sincere de quibuslibet libris sententias notabiles excerpti volunt, vt nec minimum tota de verbis ipsius auctoris, siue etiam de verborum ordine patientur immutari; huiusmodi tamen cautelæ distinctionem patres nostros Doctores catholicos, nec in antiquorum flosculis excerptendis, nec in libris aliorum transferendis omnino tenuisse cognoui. Verum vt istorum calumnijs breuiter respondeam; vt etiam de ceteris interpretibus, quos minus fideliter translatisse constat, ad presentis taceam. Beatus certè Hieronymus aliquandæ veritatis causa, diuinas Scripturas ab Hebreo fonte quondam in Latini flumen eloquij transfundens, cuius editio merito in Ecclesia Christi præ ceteris omnibus dignitatem auctoritatis obtinuit; nequam tamen de verbo ad verbum translatis, sed ex sensu sensum expressit, vt videlicet antiquæ translationi (prout posset) salua veritate motum gereret: Ne ipsa eius translatio ab illâ vulgata editione

*Apocryphus
in quantum
& quibus
crederet licet.*

*1. ad Thes.
sal. c. 5.*

*Cor Hiero-
nymus non
translatit
Hebreo de
verbo ad
verbum*

ditione nimium discrepans, ipsa nouitate verborum animos legentium insuetos offendet. Nunquid igitur mendacij culpam incurrit, dum veritatem Hebraicam in Latinam translatisse se dicit.

Cæterum quis tam fidelis diligensque relator est ut eodem penitus verborum ordine narrationem aliquam referat, quo eam vel in libro legit, vel hominis cuiusquam relatu audiuit. Aut nunquid falsitatis merito potest redargi, quia dicit: hęc in illa historia legi, vel ab homine illo audiui, quamvis tamen in referendo non prosequatur penitus verborum ordinem, sed sententiam tenet. Sic ego licet omnis reuera mendacij detestator, nec proprię quidem conscientię stimulo remordente, nec illorum calumnia deterrente, & de flosculis Aristotelis, & de ceteris quos in hoc opere per diversa capitula inserui, & proprijs auctorum nominibus annotau, Et si forsitan ex aliqua causarum prædictarum in plerisque locis, aliquid immutauerim de superficie vel verbotum ordine, audacter tamen, & scribam, & dicam, hanc & illam sententiam illius auctoris esse, cuius scilicet nomen in titulo continetur.

De impari auctoritate eorum, que excerpta sunt.

C A P. XI.

Primus locus
datur S. li-
teris.

Ex p̄dictis, itaque patet non omnia, quae in hoc opere continentur, paris auctoritatis esse, sed quædam in eis supremum auctoritatis locum tenere, quædam vero medium, & quædam infimum, quædam vero nullum, & in his omnibus excipio lacram paginam, olim à sanctis Prophetis & Apostolis, diuina gratia indubitanter afflatis editam & scriptam, de qua in hoc opere nihil penitus volui, propter ipsius vsum communem, sed nec ausus fui, propter ipsorum factorum reuerentiam excerpere, nisi forte breuitate percurrendo. Sicut enim Scriptura sacra p̄cedit alias tempore, sic etiam dignitate. Denique in eius comparatione factorum Doctorum quoque sequentium opuscula nullius auctoritatis esse testatur? Augustin. in 11. contra Faustum disputatione, sic lo-

*Ad phil. c. 3.
V. Aug. som.
7. lib. 2. de
Bapt. cōt. a
Donatistis
debatre &
ep. 111. to. 2.*

quens. Sunt inquis libri, qui non p̄cipiendi auctoritate, sed proficiendi exercitatione conscribuntur à nobis. Inter hos enim sumus, quibus dicit Apostolus, si quid aliud sapitis, id quoque vobis reuelavit Deus, quod genus litterarum non cum credendi necessitate, sed cum iudicandi libertate legendum est. Cui tamen ne intercludetur locus, & admiretur posteris ad quæstiones difficillimas tractandas, atque versandas, lingua & stylis saluberrimus labor, distincia est à posteriorum libris excellētia canonica auctoritatis veteris testamenti & noni, quæ firmata Apostolorum temporibus, per successiones episcoporum, & propagationes ecclesiastarum tanquam in sede quadam sublimiter collocata est. Cui serniat omnis fidelis & pius intellectus. Ibi, si quid velut absurdum nonuerit, nō licet dicere, auctor huius libri veritatem non tennit, sed aut codex incorrectus est, aut interpres ipso errauit, aut tu non intelligis. In opusculis autem posteriorum, licet eadem inueniatur veritas, longe tamen est impar auctoritas. Unde nisi vel certa ratione, vel ex illa canonica auctoritate, quod ibi disputatum, vel narratum est, demonstretur, si quis credere noluerit non reprehenditur. In ista vero canonica eminentia sacrarum litterarum, etiam si unus Propheta vel Euangelista obscurum aliquid in litteris suis posuisset, ipsa canonis confirmatione non declaratum, non licet dubitare quoniam verum sit, alioquin nulla erit pagina, qua humana imperitia regatur insinuata, si librorum saluberrima auctoritas, aut contempta aboletur, aut interminata confunditur hac Augustinum.

De ordine dignitatis eamundem.

C A P. XII.

Exceptis igitur diuinis libris, & in summa quædam auctoritatis arte sepositis, primum post eos locū tenent Epistolæ decretales Romanorum Pontificum, & Canones generalium Conciliorum, opuscula quoque factorum Doctorum. Nam in decretis Gratiani, in 1. par. 20. distin. legitur. Epistolæ decretales Conciliorum canonibus, partē iure exequantur. Dissinarum ve- ro scripturarum tractatores, & scientia Pontificibus preminent, tamen quia dignitas eorum apicem adepti non sunt, in scripturarum quidem expositionibus eis præponuntur, in causis vero diffiniendis ubi non solum scientia, sed etiam potestas requiritur. secundum post eos locum merentur, sicut auctoritate Leonis Papæ minus quarti probatur, hęc Gratianus. Vtrumque ergo genus in primo auctoritatis gradu merito ponitur; quoniam ut excedentia & excessa tibi vicissim præfertur. Illos autem sacros Doctores in eo gradu ponere volui, qui auctoritate Romane Ecclesiæ canonizati sunt, & eorum libri per Concilia Pontificum approbati. Ut sunt Dionysios, Ignatius, Cyprianus, Hilarius, Athanasius, Basilis, Gregorius Nazianzenus, Ambrosius, Hieronymus, Ioannes Chrysostomus, Augustinus, Cytillus, Fulgentius, Cassiodorus, Isidorus, & alij multi. Medium vero locum tenent Doctores ceteri, prudentes quidem & Catholici, sed non Canonizati, ut Isichius, Beda presbyter, & Alcuinus Caroli magister, Rabanus, & Strabus eiusdem discipulus: Haymo, & Ivo Carnotensis, Richardus, & Hugo Parisiensis, alijque plurimi. Tertium autem & infimum tenent gradum Philosophi, Doctoresque gentilium. Nam & si Catholicæ fidei veritatem ignorauerunt; mita tamen & p̄cerala quædam dixerunt de Creatore & creaturis, de virtutibus & vitiis, quæ & fide Catholica, & ratione humana manifestè probantur esse vera. Prætereā quoniam artifici cuilibet in sua facultate discentem oportet credere, secularium scientiarum studiosis scholaribus, ut in eis proficiant, necesse est primitus Philosophis eatum inuentoribus, vel peritis ac discretis tractatoribus fidem adhibere. Verbi gratia, Prisciano in grammatica, Aristoteli in logica, Tullio in rhetorica, Hippocrati in medicina.

Porro ea nullam inter cetera auctoritatis dignitatem habent quæ sunt apocrypha, quorum, scilicet auctor penitus ignoratur, & de quorum veritate dubitatur. Itaque si quando legantur à quoquam siue enarentur, vtrum credi vel non credi debeant, ipsius legentis vel auditentis iudicio, & voluntati relinquuntur, sicut cum rumores aliqui, vel narrationes ignorantes ab illis plerumque, qui viderunt vel audierunt (ut assolet) referuntur. Denique decretum Gelasij Papæ, quo scripta quædam approbantur, quædam vero reprobantur, hic in ipso operis initio ponere volui, ut lector inter authentica & apocrypha discernere sciatur, sive rationis arbitrio quod voluerit eligat, quod autem noluerit telinquit,

De libris authenticis,

C A P. XIII.

Sancta inquam Romana Ecclesia, nullis synodis in-
stitutis ceteris ecclésijs pralata, sed Euangelica voce sancta.
Domini & Salvatoris nostri primatum obtinens, dicen-
tis: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Post Propheticas, & Apostolicas, & Euangelicas scripturas, quas regulariter suscepimus, quibus Ecclesia catholica per gratiam Dei fundata est, has etiam suscepit non prohibet, videlicet sanctam Synodum Nicenam, mediante Maximo Constantino Augusto cele-
bratam, in qua Arius hereticus condemnatus est. Sy-

A. 15 e.

Mat. 16.

Prologus.

nodum Constantopolitanam, mediante Theodosio seniore Augusto, in qua damnatus est Macedonius. Synodus Ephesinam primam, medante Cyrillo Alexandrino episcopo, & Archadio episcopo ab Italia destinato, in qua Nestorius condemnatus est. Synodus Chalcedonensem, mediante Martiano, Augusto, & Anatolio Constantinopolitano episcopo, in qua Nestorianae, & Eutychiana heresis simul, cum Diocoro eiusque complicibus damnata sunt. Opuscula quoque Cypriani Carthaginensis episcopi, Beati Basilij Capadociensis, Ioannis Constantinopolitani, Theophili Alexandrini, Hilarij Pictauiensis, Ambrosij Mediolanensis, Augustini Hippomensis, Hieronymi Presbyteri, Prospersi viri religiosissimi. Epistola Leonis Papa ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum.

Opuscula atque tractatus, olim patrum orthodoxorum, qui in nullo à Sancta Romana Ecclesia consortis denuerunt, nec ab eis fide vel predicatione se unti sunt, legenda decreuimus. Decretales quoque epistolae Romanorum Pontificum. Actus beatis Sylvestris Papae: Vitas patrum, Pauli, Antonii, Hilarionis, & omnium heremitarum, quas tamē Beatissimus Hieronymus descripsit. Gestæ quoque Sanctorum Martyrum, que tamen secundum antiquam consuetudinem, singulari canela in Romana Ecclesia non leguntur: Ne vel leuis subsannandi occasio in eo generetur, quia eorum nomina qui scripsere, penitus ignorantur a fidibus: Aut superflua, aut minus apta, quam ordo res fuerit, esse putantur, sicut cuiusdam Quirici, & Iulii, & Georgij, aliorumque passiones, que ab hereticis scripta peribentur. Nos autem omnes martyres, & eorum gloriosos agones, omni deuotione veneramur. Scriptura de inuentione Sanctæ Crucis, & alia de inuentione capitis Ioannis Baptiste, nouelle quidem reuelationes sunt. Et nosellæ Catholici legunt. Sed cum hac ad Catholicorum manus aduenient: Pauli Apostoli sententia præcedat: Omnia probate, quod bonum est tenete. Item Russinus vir religiosus plurimos Ecclesiasticos libros edidit, & nonnullas scripturas interpretatas est. Sed quia his eum Hieronymus in aliis de arbitrij libertate notauit, illa sentimus, quæ cunctem Hieronymum sentire cognoscimus. Non autem hoc solum disco de Russino, sed etiam de universis, quod idem vir de zelo Dei, & fidei reprehendit. Originis opuscula quoque nonnulla, quæ idem Hierony. non repudiat, legenda suscepimus. Reliqua omnia cum auctore suo dicimus esse renienda. Eusebij Chronica, & eiusdem Ecclesiastica historie libros, quamvis in primo narratio- nis sua libro repuerit, & post de laudibus & excusatione Origenis unum librum schismatice conscriperit, propter rerum tamè singularem notitiam, que ad instructionem pertinent, usquequa non dicimus rennendos. Orosium virum eruditissimum collaudamus, quia valde uberm, & necessarium, contra Paganorum calumnias, historiam ordinavit. Sedulij Paschale opus insigni lante preferimus. Inueni quoque laboriosum opus non spernimus, sed miramur.

De Libris Apocryphis.

C A P. X I I I I .

Cetera vero quæ ab hereticis, vel schismaticis con- scripta sunt, nullatenus recipit Catholica & Apostolica Romana Ecclesia, è quibus quadam, quæ ad memoriam venerant, & à catholicis vitanda sunt credimus esse subdenda. Ariminensem Synodum à Constantio Cesare, Constantini filio congregatam, & nunc, & usque in aeternum confitemur esse damnatam. Itinerarium nomine Petri Apostoli, quod appellatur sancti Clementis, Apocryphum est, in libris acto. Euangelia similiter nomine Petri, Jacobi, Bartholomei, Thome, Matthei, Barnabæ; Euangelia quoque quæ falsarunt Lucianus, & Isidorus. Item actus nomine Petri, Andrea, Philippi, Thome. Liber de infantia Salvatoris, & de Maria vel obsterice. Liber qui dicitur pastoris. Liber qui dicitur fundamentum. Libri omnes Lucij discipuli diaboli.

Liber qui appellatur thesaurus. Liber de filibustis Ada,

A vel Genesis. Actus Tecla & Pauli. Liber nepotis. Liber Proverbiorum, qui est ab hereticis conscriptus. & Sancti Sixti nomine prænotatus est. Reuelationes Pauli, Thome, Stephani. Transitus Sanctæ Mariae. Panitenia Adæ. Testamentum Iob. Peccitia Origenis. Panitenia Cypriani. Liber Diogenis nomine gigantis. Liber Ianna & Mambræ. Liber qui dicitur Physiologus, Ambrosij nomine signatus, sed ab hereticis conscriptus. Liber qui dicitur fors Apostolorum. Centimetrum de Christo virginis versibus compaginatum. Historia Eusebij Pamphili. Opuscula Tertulliani. Iactantij Aphricani, Priscille & Maximilla alterius Clementis Alexandrini, Tarsi, Cypriani, Arnobij, Tyconij, Cassiani Galiarum presbyteri, Victorini Pictauiensis. Epistola Iesu ad Abagaram regem. Et Epistola Abagari ad Iesum. Passio Cyrus & Iulita, & Georgij. Liber qui dicitur contradiclio Salomonis. Liber quoque Symonis Magi, Nicolai, Corinthij, Marcionis, Basilidis, Ebionis & ceterorum hereticorum, quos cum eorum ancestoribus, antorūque subsequacibus sub anathematis indissolubili vinculo costringimur esse damnatos in aeternum. Hucusque dectetum Gelasij Papæ. Numerum autem, & nomina librorum, cuiusque Doctoris Catholicæ quæ reperi potui, infelix inixa ordinem historię temporum quibus floruerunt, locis congruis annotauit.

Continentia totius operis.

C A P. X V .

Torum igitur opus istud summatim continet. Primo quidem de trino & uno Creatore omnium breuem tractatum. Deinde de Cœlo empyre, & natura Angelorum. De statu quoque & ordine bonorum, & ruina malicieque superbiorum. Post hoc de materia informis, & de fabrica mundi, ac iuxta seriem operum sex dierum, de natura & proprietatibus singularium per ordinem rerum. Deinde vero de conditione hominis primi. De natura ac viribus animæ, & sensibus, & partibus ac proprietatibus corporis humani; de reuicti, & modo operandi; de primo statu Protoplasti & felicitate Paradisi, de lapsu hominis ac peccato multiplici, de peccato in genere multiplice peccati divisione ac singulorum generum proprietate. Postmodum vero de hominis lapsi reparatione; de proprietatibus fidei, ceterorumque per ordinem virtutum; Donorum Spiritus sancti, atque beatitudinum. De numero quoque, & materia omnium scientiarum; post hoc autem iuxta seriem temporum, continet historiam rerum in mundo gestarum; dictorumque memorabilium, ab initio seculi vique ad tempus nostrum; Et primo quidem describit initium Ecclesie, quod habuit ab Abel eiusque progressum per tempora Patriarcharum, iudicū, regum, ac ducum vique ad tempora Christi, & Apostolorum: iuxta ordinem sacræ historiæ. Multa etiam inferens utilia de gestis ac dictis Ethnicorum. Ex inde vero diffusius texit historias Ecclesiasticas per successiones Romanorum Imperatorum vique ad illum, qui nostri temporibus imperauit Fredericum. Inter hec autem ab initio commemorat singulorum temporibus suis ortus regnorū, successiones quoque Rogum, & varios euëtus bellorū. Erores Paganorū, Iudorum, Hereticorum gesta dictaque notabilia, atque librorum nomina Philosophorum, & Poetarum. Institutionem & formam, & efficaciam sacramentorum veterum ac nouorum. Multiplicem Ecclesie profectum ac varietatem temporum, numerorumq; & ordinem persecutionum eius, sub Imperio Præcipue Romanorum per successiones Imperatorum Gestæ quoque laudabilia, & passiones, & miracula Sanctorum, scilicet Apostolorum, Confessorum, Martyrum, atque Virginum. Sed & actus memorables, ac nomina librorum. Floresque non paucos Doctorum Catholicorum, Canones, & statuta Conciliorum, &

Materia operis.

Prologus.

Romanorum Pontificum, Collationes & vitas Sanctorum Heremitarum: regulas, & instituta Sanctorum Patrum; Initia quoque & profectus diversorum ordinum, atque professionum. Ad extremum vero de praesenti permixtione bonorum & malorum, & de vario statu animarum a corpore separatarum, de ordine seculi futuri, de aduentu & gestis Antichrysti, de fine mundi, de die iudicij, de resurrectione mortuorum, & glorificatione Sanctorum, de supplicijs reproborum.

De quadrifaria diuisione totius

C A P. XVI.

Quoniam iam hoc ipsum opus, ob causam iam dictam superius, ad tantæ magnitudinis immensitatem extreverat, ut in triplo (quemadmodum opinor) bibliotheca sacra mensuram excederet, & per hoc sine labore vel sumptu nimio transcribi non posset, multorum rogatu fratrū intercedente, insuper & priore meo fauente, mihiq; in remissionē peccatorū meorum pariter iniungente, ut totum opus abbreviando, in librum Manualem ad modum vnius bibliæ redigerem: hoc ipsum facere tentavi, ut potui. Sed nisi per nimia longitudinem temporis, vel absque nimio dispendio vel depravatione ipsius operis implere non valui. Quapropter ipsum opus vniuersū in quatuor partes principales, tanquam in quatuor volumina perfecta, & a se inuicem separata distinxī. Quarum una continet totam historiam naturalem. Alia vero tam seriem doctrinalem. Tertia vero tam eruditionem moralē. Quarta tam historiam temporalem. Prima siquidem prosequitur naturam & proprietatem omnium rerum. Secunda vero materiam & ordinem omnium artium. Tertia proprietas & actus omnium virtutum & vitiorum. Quarta seriem omnium temporum. Siquidem & Plato (ut dicit August.) perfecisse Philosophiam laudatur, qua in tres partes ab ipso distracta est, unam videlicet naturalem, aliam rationalem, tertiam moralē. Et fortasse qui Platonem acutius ac veracius intellexerunt, tale aliquid de Deo omnium Creatore, gubernatore, conservatore senserunt, ut in eo sit causa omnium naturalium, lumen omnium rationum, & finis omnium actionum. Sitque in illo & causa subsistendi, & ratio intelligendi, & ordo vivendi. Quorum videlicet trium vnum pertinere videtur ad naturalem, alterum ad rationalem, tertium ad moralē. Itaque si homo ita creatus est, ut per id, quod in eo præcellit, attingat ad illud quod cuncta præcellit, idest, vnum verum optimum Deum, sine quo nulla natura subsistit, nulla doctrina instruit, nullus usus expedit. Ipse querendus est, ubi nobis secura sint omnia. Ipse cernendus, ubi nobis certa sint omnia. Ipse diligendus, ubi nobis recta sint omnia. Plato quippe Dei huius imitatem, cognitorem, amatorē, E dixit esse sapientem. Ad hanc itaque tria spectant tres prime partes huius operis, videlicet naturalis, doctrinalis, & moralis. Porro quarta & ultima, videlicet historialis, licet ad Philosophiam directe non pertineat, eo quod singularia rerum gesta tantum enarrat, de quibus, scilicet singularibus, secundum Aristotelem ars non est, plurimum tamen admirationis & recreationis, & utilitatis haberet, ut iam superius ostēsum est.

† Hinc apparet Vincentium absoluissime hoc opus antequam euenitus esset ad Episcopatum.

De materia vniuersiique partis.

C A P. XVII.

Igitur prima pars fundamētum est historia sacra, ab ipso principio creationis rerum usque ad requie-

A fabbliati. Cui etiam interseruntur ea quæ pertinet ad naturam cœli & mundi. Fundamentum secundum partis est hominis lapsi reparatio quantum ad intellectum. Et fundamentum tertiae partis, quantum ad affectum est hominis reparatio. Quarē partis fundamentum est, primo quidem sacra Scriptura à generatione primi hominis usque ad Imperium Neronis. Inde vero Chronica Eusebii, Hieronymi, Prosperti, Sigiberti, ac ceterorum Chronographorum, per successiones Imperatorum, usque ad diem istum. Cui videlicet vniuersali historiæ præponitur brevis epilogus partis primæ, & secundæ ac tertiae: in medio vero locis congruis inseruntur diuisiones terrarum ac gentium, testamenta Patriarcharum, ceremoniæ Iudeorum, & sacramenta Christianorum, sed & variæ intermissiones historiæ, prosequentes gesta, vel dicta notabilia Regum, Tyrannorum, Imperatorum, Philosophorum, ceterorum etiam virorum illustrium. Mutationes temporum, & varios euentus rerum, ut est Iustini vel Pompei Trogi, & historia Orosij, Historia quoque Alexandri Magni, & Darij. Historia Iulij Celsi de bellis Cœsariorum. Et Suetonij historia de 12. Cœsaribus. Historia Ecclesiastica Eusebii Cœsariensis. Ruffini Aquileiensis, & Hugonis Floriacensis. Historia quoque tripartita Cassiodori. Historia Hieronymi & Heraclidis, de gestis & dictis Patrum. Historia quoque Cassiani, de collationibus Patrum. Historia Turpini Remensis, de gestis Caroli Magni Imperatoris, ceterorumque multorum historiographorum. Adduntur & alia etiam innumerabiles historiæ breves, de passionibus Apostolorum & Martyrum, gestis ac moribus & conuersatione Sanctorum Episcoporum, Monachorum, ceterorumque Confessorum.

D Inter haec etiam continet plurimorum flores librorum (ut dictum est) non tantum Sanctorum Doctorum, sed etiam Philosophorum & Poetarum. Veruntamen illorum, qui multa scripserunt ac magna, de quorum scriptis excerpteram plurima, ut Ambrosij, Hieronymi, Chrysostomi, Augustini, Gregorij, Bernardi, ac ceterorum huiusmodi. Horum inquam flores causa vitande prolixitatis in duas partes diuisi. Nam illos quidem eorum libros, qui maximè sunt morales, ut est liber Confessionum Augustini, Meditationes Anselmi, vel beati Bernardi, vel similes, sub quadam continuacione verborum abbreviavi, ita ut si libri cuiuslibet magnitudinem ignorantes, totum te habere putas, hos in quarta parte locis suis composui, ac per capitula distinxī, quatenus ad historię modum, propter ipsam continuitatem, in refectorijs, in infirmatorijs, & alijs locis inter fratres aedificationis causa possint legi. Ceteros autem florulos, quos ex eisdem vel alijs libris minutatim, & incompletæ per diuersa loca excerpti; in ceteris partibus sub diuersis titulis congruenter inserere iudicauimus in fine quartæ partis adjicuitur epilogus brevis de fine mundi.

Retractatio prime partis.

C A P. XVIII.

Tanto igitur, tamque laborioso opere per Dei gratiam in finem vique perducto, Ego quoque mentem meam per spacioissima Scripturarum maria, iam ex longo tempore fluuantem, ipsa distractione semetipsa quodammodo lacerantem, ad portum stabilitatis suæ reducere cupio. Quod utique dum per imbecillitatem conatus mei vix facio, serenato quodammodo libero rationis oculo hoc ipsum intuens, & in statu dicretionis appendens. In parte quidem negligenter egisse, in parte

Excusat se
de nonnullis.

Prologus.

vero modum excessisse reperio, itaque qui superius in excusatione mei multa dixisse me recolo; Ne tanquam humanæ gloriæ vanus appetitor, vitiorū meorum inueniar blandus palpator, improbus defensor; sed magis meorum vitiorum in rationis libra distractus examinatur, & acerbis malorum reprehensor; Non etubescam in hoc operis principio culpam meam fateri; præsertim cum attestante Philosopho, nihil in humanis adiumentibus ex omni parte perfectum valeat inueniri.

Hæc ergo in quibus, sicut nec ipse mihi cōplaceo, sic etiam Deo & hominibus displaceo formido. In prima quidem parte de Deo & Angelis, ceterisque quæ ad theologie materiam pertinent, ex diuersis capitulis pauca capitula colligens, de singulis quæstionum articulis breuiter ac succinctè percutendo transi, quoniam de hac materia, multa & varia scripta communiter à fratribus & alijs vbiique haberi cognoui. Porro inuestigando naturam, cuius notitia valet (vt supra dictum est) etiam ad expositiones sacratum Scripturarum, Non solum inquam in nostrorum libris, sicut Ambrosij, Basilij, Ilidori, & aliorum quotundam; verum & in libris Philosophorum, videlicet, Aristotelis, Plinij, Solini, Insuper & Medicorum, videlicet, Æsculapij, Hippocratis, Avicennæ, Razi, Hali, Isaac, Constantini Platearij; dum non solum nostris, idest fratribus ordinis nostri, hoc ipsum opus desiderantibus, atque poscentibus, ceterisque sanctarum Scripturarum expositoribus, sive Doctoribus, verum etiam quibusdam alijs, qui forsitan curiositate quædam sciendi incognita laborantes, talium notitia delectantur, satisfacere volui: fateor ex magna parte, meo iudicio, professionis intentionis meæ modum excessi, in illis præcipue inuestigandis ac describendis, quorum nomina in diuinis libris non reperi. Itaque dum curiosis morem gerere volui, vitium curiositatis incurri. Etenim quod Medicorum est, promittunt Medici, tractant fabrilia fabri. Sic & ego tam sublimis professionis homunculus, cuius, scilicet totum studium, & labor debet esse circa lucrum animarum intendere, etiam in hoc opere debui, præcipue de his quæ ad professionem meam spectant insisteret.

De ceteris autem præcipue, quæ magis ad medicinam corporis pertinent, si forsitan incidenterent (sicut Doctoribus nostris mos est) breuiter pertransire. Hoc est igitur, quod licet multis etiam à fratribus placeat, eo quod totum per quasdam terum similitudines & integumenta figurarum ad ædificationem morum, referri valeat. Super omnia tamen quæ continentur in hoc opere, mihi confiteor displaceo. Non quod illa quidem in se bona non sint, taliumque studiosis utilia, sed quia professionem meam (vt dixi) non decuit huiuscmodi rebus inuestigandis ac describendis, tam diligenter insisteret.

Retraffio secunde, tertie, & quarte partis.

C A P. XIX.

E Tenim in secunda parte, quasdam scientias vel artes diffusius prosequendo, vereor etiam aliquatenus modum excessisse. In tertia vero virtutes ac viae describendo, non potui, vt iam supra dixi, omnium librorum moralium, etiam quos in promptu habebam, omnes flores in unum colligere. Sed de multis pauca pro modulo meo eligere, alioquin oportet volumen in immensum extendere. Porro in quarta parte, quamvis etiam illic abbreviata sint omnia, propter magnitudinem tamen voluminis adhuc amplius instrui minuendam: vellem (si fieri posset) de sanctorum miraculis rescidisse nonnulla.

Denique si quis legentium, vel in prima, vel in secunda, vel in tertia, vel in quarta parte, de his quæ

A forsitan ibidem requisierit, minus aliquid inueniat, necessitate abbreuiandi operis (vt iustum est) veniam concedat. Præterea nullatus lector abhorreat, si etiam in Gentilium historia videretur legi, circa Paganos facta fuisse nonnulla miracula. Credibile enim est huiusmodi ostenta, nequaquam fuisse vera miracula, sed prodigiosa indicia, ipsosque dæmones hæc circa cultores suos fallaciter egisse, vel ostendisse. Quatenus eos huiuscmodi fallacijs in cultu suo facilius possent derinere. Hæc ad præsens de cunctis quæ in ipso tanti operis initio dicenda erant, videlicet de causa & materia, & de titulo, & de modo agendi & utilitate, & calumniatum repulsione, & ipsius operis divisione atque retractatione, ad præsens sufficiant. Hunc autem prologum propter causas prædictas à principio operis hucusque protractum, quia parti iure correspondent unicuique parti, totum in cuiuslibet capite inserendum iudicauit, vt simul cum totius partis capitulis adiunctis, locum suppleat unius libri. Et quia totum opus illud vniuersale supradicta ratione Speculum maius decreueram appellare. His etiam quatuor eiusdem partibus, idem vocabulum per singulos titulos placuit annotare, vt videlicet prima vocetur Speculum naturale. Secunda vero Speculum doctrinale. Tertia quoque Speculum morale. Quarta Speculum Historiale.

Continuatio quatuor partium ad innicem.

C A P. XX.

S Ic igitur in hac prima parte, totam naturalem historiam (vt supra dixi) auxiliante Deo diuersorum auctorum flosculos excerptendo, iuxta possibilitatis nostræ modulum breuiter ad plenum prosecuti sumus, differendo videlicet de natura diuina, de Angelica creatura, de materia informi, de fabrica mundi, & iuxta seriem operum sex dierum, de proprietatibus naturalibus singularium per ordinem rerum. Dehinc in secunda & tertia parte, de hominis lapsi reparacione, hoc est de his quibus à lapsu multiplici reparatum est genus humanum, scilicet de numero & materia omnium scientiarum, de proprietatibus singularium virtutum agere volumus, quatenus in hunc modum totius mundi plenus continentiam, omniumque rerum & artium atque virtutum summam sub quodam compendio memoriter teneamus.

Porro in quatta parte, simili modo temporalem rerum in mundo gestatum historiam, dictorum memorabilium ab initio seculi usque ad finem, quæ scripta reperimus, iuxta seriem temporum per ordinem generationum, regnumque successionem, sicut in superiori præfatione totius operis prælocuti sumus, breuiter ut potuimus percurrimus. Veruntamen, quia sicut prædictum est, istæ quatuor speculi partes diuersæ sunt, ac propter nimiam transcribendi sumptuositatem, alteram sine altera nonnulli habentur sunt. Et in hac prima parte loco competenti totius ultimæ partis materiam, idest totius historię temporalis chronicā breuiter perstrictam prælibabimus. In fine, videlicet ubi de temporibus agitur, in ultimæ quoque partis capite placuit quoddam historię naturalis, & omnium artium atque virtutum epithoma, idest recapitulationem breuem præmittere; quatenus unaqueque pars ceteras utrumque contineat, omnesque se innicem complectantur. Et quia totum opus primum, quod in quaquo ob sui magnitudinem est divisum, maius speculum appellavimus. Ideo primam istam partem, quæ speculum naturale dicitur a diuersis mundi acceptioribus inchoamus.

Finit Prologus.